

ROCZNIK TOMISTYCZNY
8 (2019)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
8 (2019)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY
8 (2019)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Mieczysław Gogacz, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Karolina Ćwik, Paul J. Cornish, Tomasz Pawlikowski, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Marek Prokop, Mikołaj Krasnodębski, Piotr Roszak, Henryk Anzulewicz, Piotr Jaroszyński, Imelda Chłodna-Błach

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzuski (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2019

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów POLSKA

www.roczniktomistyczny.pl

e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93,

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl e-mail: ksiegaria@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	11
Richard Fafara Ideologia i filozofia arystotelesowska.....	13
Mieczysław Gogacz La vérité, fondement de l'éthique.....	23
Peter A. Redpath Why Western Catholic Higher Education Needs to Recover Its Soul.....	31
Dawid Lipski Nauczanie etyki w szkołach podstawowych – kilka uwag.....	37

Rozprawy i artykuły

Marek P. Prokop Wpływ filozofii Awicenny na metafizykę Tomasza z Akwinu. Przegląd źródeł i opracowań.....	47
Magdalena Płotka Hylemorficzna jedność radości: ujęcie Awicenny i św. Tomasza z Akwinu.....	61
Andrzej T. Kubanowski The Elements of Thomas Aquinas' Theology of the Church in his <i>Commentary on Letter to Ephesians</i>	73
Marian Kowalski Die Architektur der Summa theologiae des Thomas von Aquin.....	87
Marcin Trepczyński The Aquinas's paths of thinking about predestination in the <i>Summa Theologiae</i>	103
Michał Zembrzowski Poznanie Adama i wiedza Chrystusa a intelekt możliwościowy i czynny. Ujęcie Tomasza z Akwinu.....	123
Marcin Sieńkowski Koncepcja intelektu a rozumienie wiary. Zestawienie poglądów Tomasza z Akwinu, Immanuela Kanta i Augusta Comte'a.....	139
Artur Andrzejuk Antropologiczne podstawy etyki.....	157
Tomasz Ćwiertniak Tomizm egzystencjalny Mieczysława A. Krąpca a tomizm konsekwentny Mieczysława Gogacza. Ku analizie porównawczej.....	173
Marian Kryk Ojciec Jacek Woroniecki: Filozoficzne źródła i konsekwencje Rewolucji Francuskiej.....	197
Marcin Karas Filozofia tomistyczna w środowiskach integrizmu katolickiego w Polsce.....	215

Izabella Andrzejuk	
Patriotyzm w etyce tomistycznej	229
Marcin Worek	
Wyznaczniki realizmu filozoficznego w rozumieniu M.A. Krąpca i É. Gilsona	241
Kacper K. Sakowicz	
Spór o koncepcję życia. Polemika Mieczysława A. Krąpca z Kazimierzem Kłósakiem	257
Ewa Agnieszka Pichola	
Dietrich von Hildebrand's Correction of the Teaching on the End of Catholic Marriage	275

Edycje i tłumaczenia

Marek Prokop	
Al-Kindi, <i>Pismo o intelekcie</i>. Wprowadzenie do przekładu z języka arabskiego	297
Michał Zembrzusi	
Al-Kindi, <i>O intelekcie</i>. Wprowadzenie do przekładu z języka łacińskiego	301
Al-Kindi	
<i>Risala fīl-'Aql</i>	308
Al-Kindi	
<i>Pismo o intelekcie</i> (tłum. Marek P. Prokop)	308
Al-Kindi	
<i>De intellectu (et intellecto)</i> (tłum na łac. Dominik Gundissalvi?)	309
Al-Kindi	
<i>O intelekcie (i tym, co poznane intelektualnie)</i> (tłum. Michał Zembrzusi)	309

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold	
Działalność Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w roku akademickim 2018-2019	323
Izabella Andrzejuk	
Konferencja „Tomizm konsekwentny” z okazji 92. urodzin prof. Mieczysława Gogacza 17 listopada 2018	339
Krzysztof Kalka	
Recenzja: Urszula Wolska, <i>Człowiek rzecz czy osoba?</i> Wydawnictwo von borowiecky, Radzymin 2017, stron 331	343
Maciej Nowak	
Recenzja: Paweł Rojek, <i>Tropy i uniwersalia. Badania ontologiczne</i>, Wydawnictwo Naukowe Semper Warszawa 2019, stron 296	347

Stanisław Janeczek Mieczysław Gogacz – filozof klasyczny. Recenzja: A. Andrzejuk, D. Lipski, M. Płotka, M. Zembrzuski, <i>Mieczysław Gogacz</i> , red. A. Andrzejuk, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie 2019, stron 236; toż w wersji angielskiej, tamże, stron 245	353
Jerzy Tupikowski Recenzja: M.T. Handzel, <i>Teoria poznania samego siebie Hryhorija Sawycza Skoworody</i> , Głogów-Kraków: Theos – Logos 2019, stron 200	361
Nota o autorach.....	365

Table of Contents

Editorial.....	11
Richard Fafara Ideology and Aristotelian philosophy.....	13
Mieczysław Gogacz The truth as a basis for ethics.....	23
Peter A. Redpath Why Western Catholic Higher Education Needs to Recover Its Soul.....	31
Dawid Lipski Teaching of ethics in primary schools – a few remarks.....	37

Dissertations and Articles

Marek P. Prokop Influence of Avicenna's philosophy on the metaphysics of Thomas Aquinas. Review of sources and studies.....	47
Magdalena Płotka Hylomorphic unity of joy: Avicenna's and Thomas Aquinas's accounts.....	61
Andrzej T. Kubanowski The Elements of Thomas Aquinas' Theology of the Church in his <i>Commentary on Letter to Ephesians</i>	73
Marian Kowalski The Architecture of Thomas Aquinas's <i>Summa theologiae</i>	87
Marcin Trepczyński The Aquinas's paths of thinking about predestination in the <i>Summa Theologiae</i>	103
Michał Zembrzuski The Cognition of Adam and Knowledge of Christ in the Context of Potential and Agent Intellect.....	123
Marcin Sieńkowski The conception of the intellect and the understanding of faith. A juxtaposition of the views of Thomas Aquinas, Immanuel Kant and Auguste Comte.....	139
Artur Andrzejuk Anthropological foundations of ethics.....	157
Tomasz Ćwiertniak The Existential Thomism of Mieczysław A. Krąpiec and Consequential Thomism of Mieczysław Gogacz. Perspectives for Comparative Analysis.....	173
Marian Kryk Father Jacek Woroniecki: Philosophical sources and consequences of the French Revolution.....	197
Marcin Karas Thomism in Polish Roman Catholic Integristic movement today.....	215

Izabella Andrzejuk	
Patriotism in thomistic ethics	229
Marcin Worek	
Determinants of philosophical realism according to Étienne Gilson and Mieczysław Albert Krąpiec	241
Kacper K. Sakowicz	
A dispute about the concept of life. Discussion of Mieczysław A. Krąpiec with Kazimierz Kłósak	257
Ewa Agnieszka Pichola	
Dietrich von Hildebrand's Correction of the Teaching on the End of Catholic Marriage	275

Editions and Translations

Marek Prokop	
Al-Kindi, <i>On intellect. Introduction to the Arabic translation</i>	297
Michał Zembrzuski	
Al-Kindi, <i>On intellect. Introduction to the Latin translation</i>	301
Al-Kindi	
<i>Risala fīl-'Aql</i>	308
Al-Kindi	
<i>On intellect</i> (trans. Marek P. Prokop)	308
Al-Kindi	
<i>De intellectu (et intellecto)</i> (trans. from Latin by Dominic Gundissalvi?)	309
Al-Kindi	
<i>On intellect (and what is intellectually cognized)</i> (trans. Michał Zembrzuski)	309

Reports and Reviews

Natalia Herold	
Activities of the Scientific Thomistic Society in the academic year 2018-2019	323
Izabella Andrzejuk	
„Consequential Tomism” conference on the occasion of the 92nd birthday of prof. Mieczysław Gogacz November 17, 2018	339
Krzysztof Kalka	
Rev.: Urszula Wolska, <i>Człowiek rzecz czy osoba?</i> Wydawnictwo von borowiecky, Radzymin 2017, pages 331	343
Maciej Nowak	
Rev.: Paweł Rojek, <i>Tropy i uniwersalia. Badania ontologiczne</i>, Wydawnictwo Naukowe Semper Warszawa 2019, pages 296	347

Stanisław Janeczek	
Mieczysław Gogacz – filozof klasyczny. Review: A. Andrzejuk, D. Lipski, M. Płotka, M. Zembrzuski, <i>Mieczysław Gogacz</i> , ed. A. Andrzejuk, Cracow: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum in Cracow 2019, pages 236; English version, <i>ibidem</i> , pages 245	353
Jerzy Tupikowski	
Review: M.T. Handzel, <i>Teoria poznania samego siebie Hryhorija Sawycza Skowrody</i> , Głogów-Cracow: Theos – Logos 2019, pages 200	361
Note about authors	421

Działalność Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w roku akademickim 2018-2019

Działalność Naukowego Towarzystwa Tomistycznego¹ w ciągu minionego roku akademickiego² można zasadniczo podzielić na dwa obszary:

1. Pierwszy obszar stanowiła działalność merytoryczna właściwa ze względu na realizację celów statutowych. Przypomnijmy, że zgodnie z art. 9 Statutu NTT „celem Naukowego Towarzystwa Tomistycznego jest tworzenie warunków do rozwoju badań nad myślą Tomasza z Akwinu, dążenie do upowszechnienia tej myśli, jako istotnego nurtu w kulturze intelektualnej oraz kształtowanie zaangażowanych postaw swoich członków w imię humanizmu będącego wiernością istnieniu, prawdzie i dobru realnego człowieka”. Do realizacji tego celu (art. 10) „Towarzystwo zdą-

ża w szczególności poprzez: 1) Pomoc w doskonaleniu warsztatu badawczego członków Towarzystwa; 2) Wspieranie organizacyjne i finansowe inicjatyw badawczych i translatorskich członków Towarzystwa; 3) Prowadzenie działalności popularyzacyjnej (odczyty, spotkania, spotkania dyskusyjne); 4) Prowadzenie działalności wydawniczej upowszechniającej prace członków Towarzystwa – zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami; 5) Współdziałanie z ośrodkami uniwersyteckimi i wydawniczymi; 6) Współdziałanie ze stowarzyszeniami naukowymi i twórczymi różnych środowisk, placówkami kulturowymi, naukowymi, wydawnictwami, a także organizacjami społecznymi na rzecz doskonalenia warsztatu badawcze-

¹ Z siedzibą przy ul. Klonowej 2/2, 05-806 Komorów; Numer KRS: 0000731440; REGON: 380208424, NIP: 5342583125.

² W odniesieniu do sprawozdań merytorycznych przyjęto podział zgodny z kalendarzem akademickim, ponieważ działalność Towarzystwa ściśle związana jest z życiem akademickim.

go i upowszechniania dorobku twórczego członków Towarzystwa; 7) Inicjowanie i popularyzowanie uczestnictwa członków Towarzystwa w konkursach, przeglądach, sesjach i kongresach naukowych; 8) Upowszechnienie humanistycznych i religijnych wartości tożsamości w kulturze”.

2. Drugim obszarem funkcjonowania szczególnie w odniesieniu do władz Towarzystwa były działania administracyjne, wynikające z obowiązków nałożonych na stowarzyszenia przez ustawodawcę oraz prowadzoną ze względu na uregulowanie kwestii formalnych kluczowych z punktu widzenia sprawnego funkcjonowania stowarzyszenia.

Uchwały podjęte przez najwyższą władzę Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, czyli Walne Zgromadzenie 29 września 2018 r. dotyczyły kolejno: przyjęcia Regulaminu Walnego Zgromadzenia Naukowego Towarzystwa Tomistycznego (1/2018); przyjęcia Regulaminu Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego (2/2018); przyjęcia Regulaminu Komisji Rewizyjnej Naukowego Towarzystwa Tomistycznego (3/2018); składek członkowskich (4/2018); nadania tytułu Honorowego Członka Naukowego Towarzystwa Tomistycznego (5/2018); przyjęcia logotypu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego (6/2018); ustanowienia medalu *Thomista esse auro* (7/2018); objęcia patronatu nad konkursem na pracę magisterską o Nagrodę imienia Profesora Mieczysława Gogacza (8/2018). Nadto odbyło się siedem posiedzeń Zarządu (11 czerwca 2018; 31 sierpnia 2018 r.; 21 września 2018 r.; 20

października 2018 r.; 7 marca 2019 r.; 24 maja 2019; 19 czerwca 2019), w czasie których podjęto uchwały w sprawie: przyjęcia polityki ochrony danych osobowych (1/2018); przyjęcia wzorów deklaracji członkowskich oraz wzorów zgód na przetwarzanie danych osobowych (2/2018); finansowania Rocznika Tomistycznego (3/2018); przyjęto w poczet członków kolejne dwanaście osób tj.: dr. Kamilę Szyller, dr. Rafała Szyllera, ks. mgr. Piotra Kordulę, dr. Marka Prokopa; ks. dr. Ryszarda Kalkę; mgr. Annę Wrześnińską; dr. Andrzeja Kubanowskiego; dr. Karolinę Ćwik; dr. hab. Krzysztofa Kalkę; ks. dr. hab. Jacka Grzybowski; dr. hab. Marcina Bukałę; dr. Agnieszkę Gondek. Nadto odbyło się posiedzenie Komisji Rewizyjnej, która przyjęła (20 marca 2019 roku) sprawozdanie finansowe za rok 2018 r. przygotowane przez Zarząd NTT. Założono także w Santander Bank Polska rachunek bankowy dla Naukowego Towarzystwa Tomistycznego nr PL 13 1090 2590 0000 0001 4272 3041.

Działalność Naukowego Towarzystwa Tomistycznego można śledzić za pośrednictwem dedykowanej strony internetowej www.tomizm.org; fanpage na Facebooku <https://www.facebook.com/Naukowe-Towarzystwo-Tomistyczne-1922084771208031/> oraz kanale na You Tube. Nagrania, prezentacje multimedialne, fotorelacje i sprawozdania problemowe z posiedzeń naukowych dostępne są w dziale sprawozdania na stronie internetowej. Tam również można uzyskać dane kontaktowe, śledzić harmonogram spotkań oraz zapoznać się ze Statutem, uchwałami podjętymi na

zebraniu założycielskim, jak również wszystkimi uchwałami władz Towarzystwa.

W roku akademickim 2018/2019 Naukowe Towarzystwo Tomistyczne w ramach prowadzonej działalności statutowej oraz na mocy zawartego porozumienia o współpracy z 21 września 2018 roku z Katedrą Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego zorganizowało liczne spotkania o charakterze otwartym, tj. takim, w których mogły uczestniczyć osoby niezwiązane ze stowarzyszeniem przez

członkostwo. Spotkania te odbywały się cyklicznie – mniej więcej raz w miesiącu i, z wyłączeniem inauguracyjnego wykładu ogłoszonego przez przewodniczącego NTT, prof. Artura Andrzejuka, poświęcone były zagadnieniom szczegółowym ukazującym poszczególne obszary badań niektórych członków założycieli, jako swoistą prezentację szerokiego spektrum kwestii problemowych, które można znaleźć w tekstach św. Tomasza z Akwinu. Przyjrzyjmy się zatem pobieżnie wygłoszonym referatom.

7 listopada 2018 - Prof. dr hab. Artur ANDRZEJUK – *Czym jest tomizm?*

Wykład pt. *Czym jest tomizm?* został pomysłany, w odróżnieniu od poprzednich wystąpień pod takim samym tytułem, jako prezentacja historyczna, a nie systematyczna³. Profesor Andrzejuk rozpoczął od scharakteryzowania najważniejszych tez filozoficznych Tomasza z Akwinu (1224/25–1274). Są nimi według niego: 1) istnienie jako akt bytu; 2) Bóg jako samoistne istnienie; 3) człowiek jako duchowo-cieleśna jedność.

Potępienia w 1277 r. dotyczyły przede wszystkim tych tez. W Paryżu potępiono tezę, że Bóg jest samoistnym istnieniem, a w Oksfordzie, że człowiek ma jedną formę substancjalną. W trakcie sporów, które wtedy nastąpiły, zniekształceniu uległa główna filozoficzna teza Tomasza o istnieniu jako akcie bytu. Uczeń Tomasza, Idzi Rzymianin

(1247–1316), opisując wzajemną relację istnienia i istoty, skłaniał się ku rozwiązaniu Awicenny, pisząc, że istnienie jest stworzoną przez Boga przypadłością istoty. Tomasz Sutton (zm. po 1316) próbował korygować ujęcia Idziego w duchu samego Akwinaty. Krytykował więc zarówno Henryka z Gandawy oraz innych augustyników, negujących rozróżnienie istnienia i istoty w bycie, jak i Idziego Rzymianina za jego zniekształcenie tez Akwinaty. Tymczasem Idzi, poniosłszy konsekwencje swego opowiedzenia się za Tomaszem, stał się z czasem głównym autorytetem w dziedzinie interpretacji jego myśli do tego stopnia, że poglądy Tomasza i Idziego utożsamiano, pisząc, że stanowią *una opinio*.

Na tę sytuację nakładała się „wojna zakonów”. Franciszkanie (Bonawentu-

³ Por. A. Andrzejuk, *Czym jest tomizm?* „Rocznik Tomistyczny” 1 (2012), s. 11-18.

ra, Jan Duns Szkot) musieli konieczne atakować ujęcia Tomasza, bo był dominikaninem, zaś generalne kapituły dominikanów zalecały głoszenie nauki Tomasza. Tymczasem wielu mistrzów dominikańskich było arystotelikami, a tomistami o tyle, o ile Akwinata trzymał się nauki Arystotelesa. W wyniku tego już w następnym stuleciu przestano odróżniać filozofię Tomasza od ujęć Arystotelesa. Powstał tzw. arystotelizm chrześcijański, którego najbardziej znanym przedstawicielem był kardynał Kajetan (1469–1534).

Teologia Tomasza miała więcej szczęścia w dziejach. W XV wieku Jan Capréolus (1380–1444), zwany „księciem tomistów”, opublikował obszerny wykład teologii św. Tomasza, opracowany polemicznie w stosunku do czternastoi piętnastowiecznych augustyników, szkotystów i nominalistów. Tomizm ten rozwijał się w elitarnych środowiskach: początkowo Rzym i Italia, potem Salamanka, Alcali, Coimbra. Na Soborze Trydenckim (1545–1563) z osiągnięć tych ośrodków skorzystano, formułując cały szereg kwestii doktrynalnych. Teologia Tomasza zaczęła być coraz powszechniej uznawana za podstawowe źródło ortodoksji katolickiej. Papież św. Pius (1504–1572) ogłosił Akwinatę Doktorem Powszechnym i polecił opublikowanie wszystkich jego dzieł (*Editio Pia*).

Filozofia i teologia w szkołach i na uniwersytetach w XVI i XVII wieku była nauczana według takiego schematu, że teologię brano z *Summa Theologiae*, filozofię zaś – z komentarzy do Arystotelesa, co niejako strukturalnie uniemoż-

liwiało dotarcie do oryginalnej myśli filozoficznej św. Tomasza, gdyż nie ma jej w komentarzach do pism Stagiryty. W dynamicznie rozwijającym się szkolnictwie jezuickim dominował Franciszek Suarez (1548–1617), który „reformował” tomizm łącząc go ze szkotyzmem. Filozofia ta miała bardzo różne oblicza, także na ziemiach polskich. Zdarzali się bowiem bardzo wybitni jej nauczyciele, których prace nawiązywały do tego, co działo się w filozofii europejskiej na poziomie równorzędnego partnerstwa, np. Marcin Śmiglecki. Tę to scholastykę usunęła w Polsce ze szkolnictwa Komisja Edukacji Narodowej w 1773. Obok tego funkcjonował także nurt upowszechniania „czystego tomizmu”, którego najwybitniejszym przedstawicielem w XVII wieku był Jan od św. Tomasza (1589–1644).

Odrodzenie filozofii tomistycznej wiąże się z encykliką *Aeterni Patris* (1879) papieża Leona XIII (1810–1903, pap. od 1878), w której zawarł on apel o odrodzenie filozofii Tomasza z Akwinu. Od tej pory powstało kilka odmian tomizmu, różniących się zarówno kwestiami metodologicznymi, jak i merytorycznymi. Chronologicznie pierwszy był tomizm tradycyjny, który sam się definiował jako filozofia arystotelesowsko-tomistyczna. Jego przedstawiciele przyjmowali, że byt jest złożony z istoty i istnienia, ale przez istotę rozumieli model pomyślany przez Boga, istnienie zaś było dla nich sposobem bycia istoty, polegającym na relacji do Boga (Bóg nieustannie je podtrzymuje). Przedmiotem metafizyki było pojęcie bytu (tego, co

jest i co być może). Najwybitniejsi przedstawiciele tego tomizmu to: Joseph Auguste Gredt (1863–1940), Antonin-Gilbert Sertillanges (1863–1948), Édouard Hugon (1867–1929), Reginald Garrigou-Lagrange (1877–1964), Gallus Maria Manser (1866–1950), Paolo Dezza (1901–1999), a w Polsce: Franciszek Gabryl (1866–1914), Marian Morawski (1845–1901), Stefan Pawlicki (1839–1916), Idzi Radziszewski (1871–1922), Franciszek Kwiatkowski (1888–1949), Stanisław Adamczyk (1900–1971). Tomizm ten nazywano tomizmem podręcznikowym, tradycyjnym, zachowawczym, paleotomizmem lub neopaleotomizmem.

Tomizm lowański zalecał łączenie myśli Tomasza (w wersji tomizmu tradycyjnego) z danymi nauk przyrodniczych. Przedmiotem metafizyki są własności bytu mierzalne fizycznie. Najbardziej znani przedstawiciele tego tomizmu to: Désiré-Joseph Merciea (1851–1926), Léon Noël (1878–1955), Louis de Raeymaeker (1895–1970), Fernand Van Steenberghen (1904–1993), Aimé Forest (1898–1983), Charles Sentroul, a w Polsce: Kazimierz Wais (1861–1934), Jan Stepa (1892–1959), Jan Salamucha (1903–1944), Stanisław Kobyłecki (1864–1939), Piotr Chojnacki (1897–1969), Idzi Radziszewski (1871–1922), Kazimierz Kłószak (1911–1982), Stanisław Mazierski (1915–1993) i inni. Tomizm lowański nazywano też tomizmem asymilującym lub tomizmem otwartym. Ta inicjatywa poniosła całkowite fiasko, gdyż – jak słusznie pisze Antoni B. Stępień – „większość aktualnie czynnych przedstawicieli środowiska lowańskiego właściwie wyszła

poza ramy szkoły tomistycznej, prezentując najczęściej różne odmiany fenomenologii lub fenomenologicznego egzystencjalizmu”⁴.

Łączenie tomizmu z którymś z modnych kierunków filozoficznych: kantyzmem (Joseph Maréchal), heglizmem (Agostino E. Gemelli), a nawet marksizmem (Emmanuel Mounier) nazwano tomizmem transcendentalnym. Przedmiotem badań jest tu świadomość podmiotu poznającego. Analizy filozoficzne muszą być poprzedzone badaniami fenomenologicznymi. Przedstawiciele tego tomizmu to: Gustav Siewierth (1903–1963), Karl Rahner (1904–1984), Johannes Baptist Lotz (1903–1992), Emerich Coreth (1919–2006), Walter Brugger (1904–1990), Bernard J. F. Lonergan (1904–1984), Stanislas Breton (1912–2005), Otto Muck (ur. 1928), Josef Seifert (ur. 1945).

W Polsce występowało przede wszystkim łączenie tomizmu z fenomenologią, co nie zawsze traktowano jako tomizm transcendentalny. Najbardziej znani przedstawiciele tego tomizmu to: Karol Wojtyła (1920–2005, od 1978 pap. św. Jan Paweł II) i niektórzy jego uczniowie, np. Jerzy W. Gałkowski (ur. 1937), ponadto Władysław Stróżewski (ur. 1933), Antoni B. Stępień (ur. 1931).

Tomizm egzystencjalny i konsekwentny uznaje, że najważniejsza i wyjściowa dla Tomasza jest problematyka *esse*. Pierwszą dyscypliną filozoficzną jest metafizyka (niekiedy utożsamiana wprost z całą filozofią). Mieczysław Gogacz postulował konsekwentne, jak sam to na-

⁴ A. B. Stępień, *Wstęp do filozofii*, wyd. 5, Lublin 2007, s. 253.

zwał, odczytywanie wszystkich tez Tomasza w świetle jego teorii istnienia. Twórcy tego tomizmu to: É. Gilson (1884–1978), Jacques Maritain (1882–1973). A w Polsce Stefan Swieżawski (1907–2003) i Mieczysław Albert Krąpiec (1921–2005). Twórcą tomizmu konsekwentnego jest Mieczysław Gogacz (ur. 1926). Większe różnice i szereg oryginalnych poglądów spotykamy w tomizmie konsekwentnym w miarę oddalania się od podstawowej problematyki filozoficznej: w filozofii Boga i filozofii człowieka, etyce i pedagogice, filozofii politycznej i filozofii kultury, w filozofii religii i mistyki.

Tomizm analityczny charakteryzuje się tendencją do łączenia anglosaskiej filozofii analitycznej i filozofii umysłu z aparaturą pojęciową Tomasza z Akwinu, a także z podejmowaną przez niego problematyką. Zwraca się przy tym uwagę, że filozofię języka (np. w wydaniu wczesnego Wittgensteina) łączy z tomizmem realizm i podejście zdroworozsądkowe oraz sprzeciw wobec idealizmu, charakteryzującego

filozofie podmiotu (np. kartezjanizm, fenomenologię). Przedstawiciele tego tomizmu to: Peter Geach (1916–2013) jego żona Elisabeth Anscombe (1919–2001), Philippa Foot (1920–2010), Anthony Kenny (ur. 1931), Norman Kretzmann (1928–1998), Brian Davies (ur. 1951), John J. Haldane (ur. 1954), który wymyślił tę nazwę.

Tomizm biblijny to próba odbudowania teologii tomistycznej opartej na egzegezie biblijnej Akwinaty. Inspiratorami tego tomizmu są dominikanie: Theodore Pinkaers – autor pracy o Tomaszu jako moralisście oraz Jean-Pierre Torrell – ze swoją książką o Akwinacie jako mistrzu życia duchowego. Najbardziej znani przedstawiciele tomizmu biblijnego to Matthew Levering, Mirosław Mróz oraz Piotr Roszak.

Jako wniosek tej prezentacji prof. Andrzejuk zaproponował opinię Antoniego B. Stępnia: „Ten rozwój filozofii tomistycznej w jej różnych odmianach i postaciach świadczy (wbrew opinii niektórych) o tym, że jest to nadal filozofia żywa”⁵.

5 grudnia 2018 - Dr hab. Magdalena PŁOTKA - *Radość u Tomasza z Akwinu*

Doktor hab. Magdalena Płotka powiedziała na wstępie, że radość jawi się w tekstach św. Tomasza z Akwinu jako ostateczny cel człowieka i nierozdzielnie towarzyszy sytuacji zbawienia. Nic więc dziwnego, że Akwinata – Doktor Kościoła, wielki teolog i filozof – uwa-

żał radość za pełnię i kres uczuć, w której dokonuje się spełnienie wszystkich pragnień człowieka.

Tomasz przedstawia ogólną koncepcję radości jako skutku miłości (dążenia) i jej zaspokojenia. Koncepcję tę najkrócej przedstawić można następująco:

⁵ Tamże, s. 255.

o ile radość jest zwieńczeniem dążeń wo-uczuciowych czynności człowieka, o tyle ich początkiem, swoistą siłą napędową jest miłość. Człowiek z natury dąży do umiłowanych dóbr, a gdy je osiągnie, doznaje radości. To ogólne rozumienie radości, pewna jej struktura uniwersalna realizuje się na poszczególnych poziomach życia człowieka: zmysłowym, intelektualnym, a wreszcie duchowym.

Celem wystąpienia było więc przedstawienie Tomaszowej koncepcji radości. Rozpoczynając od opisu radości jako prostych poruszeń duszy będących odpowiedziami na dobra zmysłowe, Tomasz dochodzi do przedstawienia koncepcji radości duchowej, mającej fundamentalne znaczenie dla ludzkiej *visio beatifica* – wizji uszczęśliwiającej. Plan wykładu objął trzy części dotyczące Tomaszowego ujęcia radości: 1) Pierwsza część koncentruje się na ujęciu radości jako doznaniu i uczuciu. Radość tutaj rozumiana jest jako jedno z uczuć władzy pożądania zmysłowego i rozpatrywana jest w perspek-

tywie ludzkiej uczuciowości (*vis concupiscibilis*). 2) Radość, wynikającą z zaspokojenia braku dóbr zmysłowych, Tomasz nazywa przyjemnością (*delectatio*). Różni się ona od radości będącej afektem woli (*gaudium*) – intelektualnej i duchowej władzy dążeńowej, której poświęcona została druga część wystąpienia. 3) Duchowa radość nie zawiera w sobie komponentu zmysłowo-cieleśnego, a także nie nadbudowuje się nad bytami-dobrami czysto intelligibilnymi. Tomasz wyraźnie podkreśla, że przyczyną duchowej radości może być jedynie dobro Boże. Ta perspektywa pozwala Akwincjuszowi rozwinąć swoją koncepcję teologii radości w kolejnej części Sumy (III pars), której poświęcona została ostatnia część referatu. Centralnym problemem, wokół którego Tomasz rozwija swoją myśl, jest uczuciowość Chrystusa. Rozważania te rzucają sporo światła nie tylko na nadprzyrodzone ujęcie radości, lecz również na sposoby, jakiej radości – owocu Ducha Świętego – może doświadczać człowiek *in hac via* (w tym życiu).

6 lutego 2019 - Dr Michał ZEMBRZUSKI - *Poznanie Adama i wiedza Chrystusa a intelekt możliwościowy i czynny*

Na wstępie swojego wystąpienia dr Michał Zembrzuski zapowiedział, że zgodnie z tematem dwójako zaprezentuje problematykę poznania intelektualnego u dwóch różnych ludzi, którzy zgodnie z objawieniem (w przypadku Adama) i historycznie istnieli na ziemi. Tomasz z Akwinu, gdy poruszał problematykę poznania intelektualnego, to wskazywał na dwie władze, które wyja-

śniają wszelką problematykę. To samo zrobił w odniesieniu do Adama i Chrystusa. Zwrócił także uwagę, że temat jest natury teologicznej, ale dzięki niemu widać w jaki sposób Tomasz wykorzystywał twierdzenia o naturze ludzkiej do ukazania pełni natury pierwszej w Adamie i odnowionej, przyjętej przez Boga, w Chrystusie.

Mówiąc o poznaniu Adama, dr Zembrzuski zwrócił uwagę, że „pierwszy człowiek” został utworzony w pełni doskonałości co do wiedzy i poznania oraz co do ciała, oraz że miał dwa współtowarzyszające rodzaje poznania: naturalne i w łasce. Adam nie poznawał Boga w Jego istocie, choć wiedział, że ma taką możliwość, gdy nadejdzie odpowiedni czas, dzięki czemu znał tajemnice Boże lepiej niż jakikolwiek człowiek na ziemi. Poznanie dzięki łasce wyrażało się w kontemplacji Boga, jakiej dokonywał pod wpływem wewnętrznego natchnienia, dzięki podobiznie odcisniętej w jego intelekcie i opromienieniu mózgu w sposób pewny poznawać Jego istnienie. Adam miał również wizję chwały, do której jeszcze nie doszedł, wiedział, że Bóg wyposażył go we wszystko, co jest konieczne do zbawienia.

Jeśli chodzi o poznanie naturalne Adama, to jak pisał Tomasz z Akwinu, wyznaczone było intelektem możliwościowym i czynnym. Adam miał doskonałe poznanie wszystkiego, co może objąć mocą pierwszych zasad poznania. W ten sposób intelekt możliwościowy Adama nie był niezapisaną tablicą – jak pisał Tomasz z Akwinu – lecz wypełniony był formami poznawczymi wszystkich rzeczy dostępnych dla poznania ludzkiego. Miał jednak poznanie zmysłowe (a w związku z tym konieczność intelektu czynnego) nie po to by zdobywać wiedzę, lecz aby mieć doskonałą naturę człowieka. Poznanie to było mu potrzebne do doświadczenia tego, co znał sprawnościowo. Adam nie pojmował aktualnie wszystkiego, ale miał wiedzę o wszystkim na sposób

wiedzy sprawnościowej. Doskonałość poznania Adama wyrażała się w tym, że miał doskonałe poznanie istnienia aniołów (lepiej niż my wiedział o ich istnieniu, gdyż wiedział, że są one współuczestnikami jego zbawienia i jego drogi prowadzącej do szczęścia). Miał także doskonałe poznanie siebie (natury swojej duszy i tego, co czynił). Choć poznanie Adama było pozbawione rozumowania, to jednak miał on zdolność zestawiania (*cognitio collativa* – rozważania aktualne) tego, co zostało poznane wcześniej. Adam miał poznanie w pełni prawdziwe, bez błędu i jakiegokolwiek fałszywego mniemania. Jak zaznaczył dr Zembrzuski, choć Tomasz nie wyróżnia wprost intelektu czynnego u Adama (mówi co najwyżej o tym, że musi posiadać wszystkie naturalne dla człowieka władze, gdyż w pełni realizuje naturę człowieka) to mówi o świetle wspomagającym i kierującym jego poznaniem. Właściwie Tomasz mówi, że Adam poznawał Boga jako światło, które było dla niego czymś poznawalnym intelektualnie w akcie. Z poznania naturalnego wyłączone były dla Adama trzy obszary wiedzy: wiedza o wydarzeniach przyszłych; myśli serca innych ludzi; stany stworzeń podlegające opatrności Bożej. Akwinata dopuszczał, że mogło to być jemu znane wyłącznie dzięki łasce.

W dalszej kolejności wykładu dr Zembrzuski przedstawił Tomaszowe rozumienie poznania Chrystusa. Akwinata w swoich uwagach chrystologicznych zwracał uwagę, że Chrystus przyjął pełną naturę ludzką. Podawał w tym kontekście argumenty, że Chry-

stus się dziwił, czego warunkiem jest posiadanie rozumu. Niemożliwe byłoby ponadto przyjęcie przez Chrystusa ciała ludzkiego, gdyby nie było uformowane ono przez ludzką duszę rozumną. Tomasz określał Chrystusa mianem pielgrzyma i niebianina, gdyż jako jedyny człowiek nie tylko zmierzał do nieba, ale już je posiadał. W ten sposób należy mówić o trzech rodzajach wiedzy Chrystusa: wiedzy uszczęśliwiającej (jaką mają zbawieni); wiedzy wlanej (w Słowie Bożym – dotyczy wszystkiego, co może być poznane); wiedzy nabytej lub eksperymentalnej (*scientia experimentalis acquisita*) – stosownej do czasu i wieku. To wiedza eksperymentalna w myśli Tomasza z Akwinu była najciekawszą, gdyż nawet wśród trzynastowiecznych myślicieli nie było zgody co do tego, czy taki rodzaj poznania przysługiwał Temu, który był Słowem Bożym. Wiedza eksperymentalna Chrystusa jest wiedzą ludzką we właściwym sensie – ze względu na podmiot, przez który została przyjęta oraz ze względu na przyczynę. Tą przyczyną jest intelekt czynny jako światło zapewniające poznanie intelektualne. Wiedza eksperymentalna opiera się na odkryciach, a nie na uczeniu się. Nie chodziło więc o to, że wiedza wлана była niewystarczająca – domagała się uzupełnienia, udoskonalenia przez zestawienie z wyobrażeniami. Wiedza wлана ze względu na swój aspekt była szersza niż ta, w której Chrystus wzrastał. Tomasz uważał, że wiedza wлана dotoczyła:

1) wszystkiego, co człowiek może poznać w świetle intelektu czynnego – całości kształtu nauk ludzkich; 2) całego ob-

jawienia Bożego, przekazanego przez np. dary Ducha św. Wiedzą wlananą Chrystus mógł poznawać aniołów tak, jak substancje oddzielone poznają siebie. Wiedza nabyta Chrystusa wiąże się z odniesieniem do intelektu czynnego, który wytycza obszar wiedzy eksperymentalnej. Intelekt możliwościowy przyjmuje wiedzę wlananą – i ten intelekt w odniesieniu do osoby Chrystusa wiąże się właśnie z działalnością tego obszaru poznania. W kontekście podejmowanej problematyki wiedzy Chrystusa wypowiada się Akwinata o działającym w człowieku intelekcie czynnym, mocą którego człowiek potrafi przechodzić od przyczyn do pojmowania skutków (i odwrotnie) oraz poznawać przeciwne przez przeciwieństwa i podobne przez podobieństwa. Intelekt czynny warunkował możliwość poznania w jednej rzeczy pełnego ujęcia przyczyny tej rzeczy w tym znaczeniu, że znajomość jednej rzeczy pozwalała poznać inną. W wiedzy empirycznej Chrystus mógł wzrastać w latach i w mądrości. Pozostałe rodzaje wiedzy nie wzrastały, a wiedza eksperymentalna właśnie się powiększała. I jak zaznaczał Tomasz, chodziło o faktyczny wzrost, a nie tylko wzbogacenie o doświadczenie.

Podsumowując swoje wystąpienie dr Zembruski podkreślił, że Tomaszowa antropologia związana jest z opisem natury człowieka, która została ustanowiona na początku, przed grzechem pierworodnym, a także naturą, która została przyjęta przez Boga. Przyjęte od Arystotelesa wyróżnienie dwóch intelektów było pomocne w ukazaniu poznania Adama i Chrystusa.

6 marca 2019 - Dr Dawid LIPSKI - Spór o rozumienie istnienia po śmierci Tomasza z Akwinu

Średniowieczny spór o rozumienie istnienia i istoty był jednym z największych, jaki rozgorzał po śmierci Tomasza z Akwinu. Choć problematyka ta była podejmowana już wcześniej, to za początek sporu przyjmuje się debatę na Uniwersytecie Paryskim między Idzium Rzymianinem (*Theoramata de esse et essentia*) a Henrykiem z Gandawy (kwestia *Utrum creatura ipsa sit suum esse*).

Sam Arystoteles uważał, że między istotą a istnieniem zachodzi różnica na poziomie logiki, gdy chodzi o rzeczywistość, różnicy nie ma żadnej. Przyjmuje się, że pierwszym, który wskazał na rozróżnienie istoty i istnienia w bycie stworzonym, był al-Farabi (IX/X w.). W każdym bycie, poza Bogiem, istnienie jawi się jako coś akcydentalnego. Podobną drogą poszedł Awicenna (X/XI w.). Określił on Boga jako *dator esse*, który udziela bytom istnienia różnego od własnego. Byt jest dla Awicenny istotą, której niejako „przydarza się” istnienie. Kamieniem milowym w całej dyskusji było stanowisko Awerroesa (XII w.). Problematyka istoty i istnienia jako kwestia metafizyczna powinna być – według niego – rozstrzygnięta bez włączania teologicznych wątków dotyczących stworzenia. Wskazuje na rozwiązanie, jakie zastosował Arystoteles w V księdze *Fizyki*. Różnica między istotą a istnieniem jest wyłącznie różnicą na poziomie *significatio*. Istota i istnienie w jednym bycie są tym samym ujętym raz rzeczownikowo (istota) a raz czasownikowo

(istnienie). Podobnie gdy mówimy światło (*per modum nominis*) czy świecenie (*per modum verbi*).

Tomasz z Akwinu swoimi oryginalnymi rozwiązaniami proponuje inne ujęcie problematyki. Wskazuje na występujące w bycie podwójne złożenie: po pierwsze z materii i formy, konstytuujących istotę, a po drugie z substancji i istnienia, czyli tego, czym coś jest z tym, przez co coś jest. Była to właściwie nowa koncepcja bytu, która przez współczesnych Tomaszowi nie była w pełni zrozumiana. Jeśli nawet ktoś szeroko przyjmował poglądy Akwinaty i można było określić go jako tomistę, to kwestia *esse* jako aktu bytu budziła wiele wątpliwości. Władysław Seńko wskazuje, że właściwie Idzi Rzymianin był jedynym, który w 1277 r. występował w obronie tak zwanej realnej różnicy, którą sformułował po swojemu.

Postawa Idziego Rzymianina i jego swoiste rozumienie koncepcji Tomasza, jak również słynne potępienia paryskie i atmosfera panująca w Paryżu i na Oksfordzie doprowadziły bądź do zniekształcenia, bądź do niezrozumienia oryginalności poglądów Tomasza z Akwinu. Tomasz posługiwał się bowiem określeniem realne złożenie, a nie realna różnica, które jako pierwszy zaczął forsować właśnie Idzi Rzymianin, najbardziej rozpoznawany orędownik nowej metafizyki swojego mistrza. Jednak Idzi miał swoją metafizyczną koncepcję bytu. Dla niego różnica między istotą a istnieniem to *distinctio inter rem*

et rem, dopiero bowiem realna różnica może być *sensu stricto* różnicą.

Losy sporu potoczyły się niekorzystnie dla samej nauki Tomasza. Uczeni średniowieczni łączyli poglądy Tomasza z Akwinu i Idziego Rzymianina w jedno stanowisko. Spór zaostrzały również konflikty doktrynalne na linii dominikanie – franciszkanie. Można było zauważyć, że zwolennicy tak zwanej realnej różnicy odwoływali się w tej kwestii chętniej do poglądów Awicenny, przeciwnicy zaś przywoływali rozwiązania Awerroesa jako przeciwieństwo najlepszemu komentatorowi i znawcy podglądów Filozofa. Jednak często spierano się o słowa, nie wnosząc niczego nowego do sedna sporu. Wszystko to przesłaniało właściwe stanowisko Tomasza z Akwinu. Dopiero Tomasz Sutton, angielski domini-

kanin z przełomu XIII i XIV wieku, upomniał się o docenienie wkładu Akwinaty do całej problematyki. Niestety jego poglądy nie oddziaływały szeroko. W swoim dziele *De esse et essentia* dał wyraz bardzo dojrzałym poglądom tomistycznym. Choć posługuje się terminologią Idziego Rzymianina, to uznaje i trafnie wskazuje oryginalność też Tomasza z Akwinu odnośnie do istnienia i jego realnego złożenia z istotą. Tomasz Sutton podejmuje polemikę z poglądami Godfryda z Fontaines, który utożsamiał akt stwórczy z *esse* konkretnego bytu. Dla Suttona *esse* jest skutkiem stwarzania, *creatio* zaś udzielaniem istnienia, ale nie jest z nim tożsame. *Esse* nie jest więc relacją czy zależnością, ale jest czymś realnym (absolutnym) w bycie.

3 kwietnia 2019 - Dr Marek PROKOP - Wpływ filozofii Awicenny na metafizykę św. Tomasza z Akwinu

Marek P. Prokop powiedział na wstępie, że jak Bagdad, szczególnie jego Bait al-Hikma, historykowi filozofii średniowiecznej kojarzy się z transferem myśli greckiej do świata muzułmańskiego, tak Toledo jawi się jako centrum tłumaczeń dzieł myślicieli muzułmańskich na łacinę. Następnie omówił szczegółowo prace translatorskie tego ośrodka, ze szczególnym uwzględnieniem tekstów Awicenny. Z tych historycznych ustaleń wynikało, że Tomasz z Akwinu mógł znać jego *Kanon medycyny* i niektóre partie *Księgi uzdrowienia* jak *O duszy* oraz *Metafizykę*.

W tym kontekście mówca przypomniał, że Etienne Gilson na Kongresie Filozofii w Harvardzie w 1926 r. stwierdził, że wtedy będziemy mogli dobrze interpretować myśl Alberta Wielkiego, Tomasza czy Dunska Szkota, kiedy poznamy, jak oni znali koncepcje Arystotelesa oraz Awicenny, Awerroesa i Al-Ghazalego. Wydaje się – dodał – że ta deklaracja Gilsona wpłynęła na to, że wielu historyków filozofii zainteresowało się badaniem związków myśli Tomasza z Awicenną, np. Aimé Forest w swojej pracy na temat *Struktury metafizyki konkretnu według św. Tomasza* zebrał ok. 250 tekstów Tomasza, w których cytuje

lub odwołuje się do Awicenny. Kontynuujący zbiór Foresta, C. Vansteenkiste odnalazł 426 cytatów z prac Awicenny w różnych dziełach Tomasza. Ułożył je chronologicznie, cytaty podał w całości, na końcu artykułu dał indeks. Już wcześniej Martin Grabmann zauważył, że Tomasz często cytował Awicennę w swych wcześniejszych pracach, natomiast gdy już wypracował własną koncepcję, odsuwał się od poglądów, które z nią się nie zgadzały. Arabski wydawca krytycznej edycji *Metafizyki* (Ilahiyyât) Awicenny zanotował, że Tomasz zawsze odnosił się do Awicenny z szacunkiem. Także Georges C. Anawati, który pracował nad tą edycją, we *Wstępie* do swojego tłumaczenia *Metafizyki* na francuski potwierdza ten przyjazny stosunek Tomasza do Awicenny w przeciwieństwie do Awerroesa, o którym wyraża się ostro. Również dwie uczennice Gilsona zajęły się Awicenną. M.-T. d'Alverny wydawała przez ponad 10 lat katalog łacińskich rękopisów Awicenny znajdujących się w bibliotekach europejskich, natomiast M.-A. Goichon tłumaczyła dzieła Awicenny na francuski i interpretowała jego koncepcje. Porównanie teologicznej myśli Awicenny i Tomasza z Akwinu w swojej książce *Myśl religijna Awicenny* podjął Louis Gardet, analizując takie zagadnienia, jak stwarzanie, poznanie bytów jednostkowych przez Boga, zmartwychwstanie ciał czy prorocтво. Wyjaśnienie odrzucenia przez Tomasza awicenniańskiej koncepcji emanacji zaprezentował M. Bouyges, twierdząc, że traktat *De potentia* był napisany właśnie w tym celu. Koncepcję zmysłów wewnętrznych u Awicenny i To-

masza (uwzględniając Awerroesa i Alberta Wielkiego) analizowała w aspekcie psychologicznym Carla di Martino w swojej pracy doktorskiej. Autorka prezentuje rozwinięcie przez Awicennę i Awerroesa problematyki, której nie podjął Arystoteles. Chodzi tu o koncepcje pamięci i zmysłów, wyobraźni i pamięci intelektualnej. Według di Martino to właśnie dzięki filozofom arabskim Albert i Tomasz mogli sprecyzować swoje rozumienia w tej dziedzinie. Na końcu tego wyliczenia Marek Prokop zasygnalizował pracę prof. Artura Andrzejuka, w której zwięźle podsumował, jak Tomasz w *De ente et essentia* korzystał z przemyśleń Awicenny.

Na zakończenie Marek Prokop przedstawił problem, dlaczego Awicenna do arystotelesowskiego opisu bytu *to on legetai pollaksos* dorzucił kategorię „konieczności i możliwości”? Mówca przypuszcza, że odpowiedzi należy szukać w 13 rozdziale *Hermeneutyki* Arystotelesa, gdzie Stagiryta pisze: „Może istotnie konieczność i jej nieobecność są pierwszymi zasadami wszystkiego, co istnieje i nie istnieje, a wszystko inne trzeba uznać jako ich następstwa”. Dalej Arystoteles twierdzi, że to, co jest konieczne, jest również w akcji (*kat' energieian*), a zatem jeżeli to, co wieczne, jest wcześniejsze, to także akt jest wcześniejszy od możności. Trudno powiedzieć jak ten fragment wyglądał w wersji arabskiej, ale z greckiego tekstu wynika, że dla Arystotelesa to, co ciągle trwa jest bytem i tylko takie może być uznane za konieczne. To, co nie istnieje stale, nie może być uznane za konieczne, gdyż takie nie ma w sobie możność do bycia. Ko-

niecznością jest to co się zawsze realizuje. Powstawanie jest konieczne, gdyż zawsze było obecne w świecie, który nie ma początku. Natomiast dla Awicenny konieczność zaczyna się od Bytu koniecznego jako źródła stwarzania wszystkich bytów skończonych, które są zmienne i możliwe. A ponieważ ta aktywność stwórcza jest wieczna, więc przez to także konieczna. Dlatego Bóg – według Awicenny – stwarza z konieczności. „Konieczność/możliwość” wynika z jednej strony z ujęcia bytów jako zmiennych, a więc możliwych przeciwstawionych jednemu bytowi niezmiennemu, stałemu; a z drugiej strony nieskończona wieczność odpowiada konieczności, a zmienne, skończone byty wskazują na ich możliwościowe zaistnienie. Wszelkie opisy bytu, według Awicenny, opierają się na rozróżnieniu na jedyny (arab-

ska doktryna *tawhid*) Byt Konieczny i pozostałe byty jako możliwe. Widać tu, że Awicenna porządek logiczny, tj. kategorię „konieczny – możliwy”, wzięty z *Organonu* Arystotelesa nałożył na porządek ontyczny „istnienie – istota”. Oczywiście Tomasz z Akwinu nie mógł zaakceptować takiej perspektywy rozumienia bytu, gdyż było to sprzeczne z jego ujęciem struktury bytu jako istnienia i istoty w porządku aktu i możliwości. Swoje wystąpienie Marek Prokop zakończył przypomnieniem, że w czasie, gdy Gilson usiłował oczyścić myśl Tomasza z błędnych naleciałości Awicenny, Heidegger zachwycał się Janem Dunsem Szkotem, uważając go za największego filozofa średniowiecza. I tak Awicenna, podobnie jak w Średniowieczu, dyskretnie wszedł do filozofii współczesnej⁶.

5 czerwca 2019 – Dr Izabella ANDRZEJUK – *Filozoficzne konteksty mistyki św. Jana od Krzyża*

Wystąpienie zawierało filozoficzne analizy niektórych aspektów mistyki św. Jana od Krzyża. Święty Jan nie był filozofem, lecz w swoich poglądach ascetycznych i mistycznych korzystał z poglądów filozoficznych. Prelegentka w ramach wystąpienia starała się wydobyc z myśli znanego karmelity filozoficzne treści.

Na początku wystąpienia prelegentka zaprezentowała krótko sylwetkę św. Jana od Krzyża, zwracając uwagę na jego intelektualną formację, którą zdobył

na uniwersytecie w Salamance, gdzie studiował filozofię i teologię. Wśród inspiracji filozoficznych wybitnego karmelity można wymienić: Arystotelesa, Pseudo-Dionizego Areopagite, św. Augustyna, św. Grzegorza Wielkiego, św. Bernarda z Clairvaux, św. Tomasza z Akwinu, Ludwika z Leonu.

W ramach zaprezentowania filozoficznej erudycji w tekstach św. Jana, prelegentka w pierwszej kolejności podjęła temat obecnych tam poglądów metafizycznych. Metafizyka w tekstach kar-

⁶ Szerzej na ten temat w artykule Marka P. Prokopa pt. *Wpływ filozofii Awicenny na metafizykę Tomasza z Akwinu. Przegląd źródeł i opracowań*, w niniejszym numerze Rocznika Tomistycznego.

melitańskiego mistyka jest reprezentowana dość skąpo (wręcz symbolicznie). Św. Jan korzysta z zasady niesprzeczności oraz odwołuje się do podstawowych zasad realistycznej filozofii bytu. Następnie zostały omówione podstawy koncepcji człowieka (antropologia filozoficzna). Problematyka antropologiczna jest już nieco bardziej rozbudowana w mistycznych tekstach św. Jana, zwłaszcza jeśli ją odnieść do relacji między Bogiem i człowiekiem. Właśnie w takim kontekście św. Jana od Krzyża najbardziej interesuje człowiek z jego naturalnym wyposażeniem we władze poznawcze oraz pożądawcze. W prezentacji św. Jana człowiek jawi się jako duchowo-cielesne *compositum*. Ta jedność duchowo-cielesna jest rozumiana bardziej na sposób arystotelesowski (w perspektywie esencjalnej). Nie dziwi więc, że za Arystotelesem św. Jan przyjmuje, iż rodzi się jako *tabula rasa* i wszelkich sprawności nabywamy z wiekiem. Kolejnym tematem, podjętym w ramach wystąpienia, było poznawanie ludzkie, a szczególnie sposób poznawania Boga przez człowieka. Problematyka poznawania okazała się tematem najobszerniejszym, gdyż to właśnie tym zagadnieniom św. Jan poświęcił najwięcej miejsca w swoich dziełach. Jest to zrozumiałe, gdyż celem hiszpańskiego mistyka było umożliwienie czytelnikom jego tekstów ukazanie niezawodnej drogi do zjednoczenia z Bogiem. W tej problematyce – jak zauważyła prelegentka – św. Jan łączy ujęcia arystotelesowskie i tomistyczne z neoplatońskimi. Sztandarym tego przykładem jest Janowy „podział” duszy na część „bardziej” i „mniej”

duchową. W ten sposób część „bardziej duchowa” odpowiedzialna jest wprost za relacje z Bogiem, „mniej duchowa” zaś – za funkcjonowanie ciała. Podobnie – w duchu łączenia dwóch tradycji ujmowania rzeczywistości – św. Jan uwzględnia zmysłowo-intelektualne poznanie ludzkie, a zarazem traktuje niejednokrotnie ciało jako „wroga” duszy ludzkiej, zwracając uwagę, iż jest ono więzieniem duszy. Wydaje się – jak zwróciła na to uwagę prelegentka – że św. Jan omawia kwestie struktury człowieka przede wszystkim z perspektywy przydatności ludzkich władz do nawiązywania coraz bliższych relacji z Bogiem. W ten sposób staje się bowiem bardziej zrozumiałe postrzeganie cielesności jako balastu utrudniającego owe relacje.

Prelegentka w ramach swojego wystąpienia poddała także analizie wszystkie relacje Boga z człowiekiem, które są podejmowane z inicjatywy Boga i które opisywał w swoich tekstach św. Jan od Krzyża. Wśród nich znalazły się: doświadczenia Boże, widzenie Boga w szumie, trudne do sprecyzowania poznanie, określane mianem „coś”, porwanie. Wszystkie wymienione sposoby biernego poznawania Boga św. Jan zalicza do poznania kontemplacyjnego.

W wyniku analizy okazało się, że św. Jan od Krzyża ujmuje rzeczywistość za pomocą filozofii, która jest pewnym wymieszaniem wątków neoplatońskich, arystotelesowskich i tomistycznych. Samą zaś filozofię traktuje instrumentalnie – jako narzędzie do wyjaśnienia bardzo trudnych zagadnień z zakresu biernego oczyszczenia duszy.

Ponadto, 12 kwietnia 2019 odbyła się międzynarodowa konferencja organizowana wraz Sekcją Historii Filozofii UKSW, Katedrą Filozofii Kultury i Sztuki KUL oraz Adler-Aquinas Institute (USA), na której referaty wygłosili:

1. Prof. Richard J. Fafara: *Ideology and Aristotelian Philosophy (Ideologia i filozofia arystotelesowska)*
2. Prof. Peter A. Redpath: *Why Western Catholic Higher Education Needs to Recover Its Soul? (Dlaczego zachodnie katolickie szkolnictwo wyższe musi odzyskać swojego ducha?)*
3. Prof. Artur Andrzejuk: *Klasyczne modele uniwersytetu (Bolonia, Paryż, Oxford)*
4. Prof. Piotr Jaroszyński: *Klasyczna koncepcja uniwersytetu a nowa reforma nauki*
5. Dr hab. Magdalena Płotka: *How to study philosophy? The medieval lesson of University of Cracow (Jak studiować filozofię? Średniowieczna lekcja Uniwersytetu Krakowskiego)*
6. Dr Michał Zembrzusi: *Fides et ratio na uniwersytecie – Newman, Jaspers, Readings*

Ostatnią aktywnością Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w roku akademickim 2018/2019 było zorganizowanie 16 czerwca 2019 r. spotkania wieńczącego cykl wykładów, które było pomyślane jako podziękowanie za całoroczne zaangażowanie, wspólne posumowanie minionych miesięcy oraz, być może, okazja do dokończenia debat i rozmów kulturalnych. Przede wszystkim jednak miało ono mieć postać spotkania integracyjnego – zarówno między członkami stowarzyszenia, jak i osobami, które śmiało można nazwać jego sympatykami, adeptami filozofii św.

Tomasza z Akwinu. To, jak sądzę w pełni się udało, ku ogólnej bowiem radości okazało się, że spotkanie to zyskało liczną grupę uczestników, którzy pojawili się w gościnnych pomieszczeniach Katedry Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Przybyli zatem zarówno członkowie Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, dawni studenci profesorów: Mieczysława Gogacza i Artura Andrzejuka, jak i krewni prof. Gogacza: Alicja i Marek Gogaczowie, którzy przyjechali aż z Lublina. Otwarcie spotkania i słowo wstępne do zebranych skierowała Natalia Herold, pełniąca w stowarzyszeniu funkcję sekretarza Zarządu, Honorowym Gościem zaś był prof. Mieczysław Gogacz. Zresztą w tym miejscu można wyjawic, że nie bez znaczenia pozostał wybór współorganizatora posiedzeń otwartych. Obie te jednostki łączy bowiem zarówno osoba prof. Mieczysława Gogacza, jak i prof. Artura Andrzejuka. Profesor Gogacz był pierwszym Przewodniczącym Naukowego Towarzystwa Tomistycznego (zał. w 1981) oraz kierował Katedrą Historii Filozofii ATK (późniejsze UKSW) od 1 października 1966 r. do końca roku akademickiego 1997\98, drugi zaś został jego następcą – pełni funkcję przewodniczącego w reaktywowanym Towarzystwie oraz od 1 listopada 2001 r. jest kierownikiem Katedry Historii Filozofii Sta-

rożytnej i Średniowiecznej UKSW. W ten oto sposób losy tych jednostek ściśle są ze sobą związane (bardziej personalnie niż administracyjnie) i wobec tego z nadzieją można patrzeć w przyszłość i oczekiwać, że w kolejnych latach współpraca ta będzie przynajmniej

tak samo owocna jak w roku akademickim 2018/2019. Tego życzymy zarówno sobie, jak i tym z Państwa, którzy postanowili swój wolny czas spędzać wspólnie z nami. Do zobaczenia w roku akademickim 2019/2020.

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej oraz Sekcją Historii Filozofii. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-4070>

Izabella Andrzejuk – dr, do roku 2017 wykładowca w Wyższej Szkole Stosunków Międzynarodowych i Amerykanistyki oraz Wyższej Szkole Komunikowania, Politologii i Stosunków Międzynarodowych w Warszawie. Jest autorką ponad sześćdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007). Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-2580>

Tomasz Ćwiertniak – mgr filozofii i politologii, absolwent Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Magisterium z politologii uzyskał w 2011 r. na podstawie pracy „Człowiek, społeczeństwo, państwo w myśli o. M.A. Krąpca” (promotor: prof. dr hab. Wojciech Kaute), zaś magisterium z filozofii w 2018 r. na podstawie pracy „Tomizm konsekwentny Mieczysława Gogacza na tle dziejów tomizmu” (promotor: prof. zw. dr hab. Andrzej Noras). Obecnie doktorant w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, gdzie przygotowuje rozprawę poświęconą analizie porównawczej tomizmu egzystencjalnego M.A. Krąpca i tomizmu konsekwentnego M. Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9515-6168>

Richard Fafara – dyplom magistra i doktora filozofii zrobił na Uniwersytecie w Toronto (Kanada). Studiował również na Sorbonie w Paryżu oraz Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Jest autorem, m.in., monografii *The*

Malebranche Moment: Selections from the Letters of Étienne Gilson & Henri Gouhier (1920-1936).

Mieczysław Gogacz – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (dawnej Akademii Teologii Katolickiej). Stworzył konsekwentną odmianę tomizmu egzystencjalnego. W jego ramach broni teorii aktu istnienia i zasady niesprzeczności, tezy o odrębności i wewnętrznej jedności jednostkowych bytów oraz wynikającego z tych twierdzeń realizmu i pluralizmu bytowego. Zaproponował szereg doprecyzowań w dyscyplinach filozoficznych, takich jak filozofia bytu, antropologia filozoficzna, etyka i pedagogika. Formułował podstawy etyki zawodowej lekarza, żołnierza, funkcjonariusza Straży Granicznej; wykładał te etyki na AM, WAT i UW. Uczestniczył w debatach publicznych na temat ochrony życia, etyki zawodowej, racji stanu, polityki kulturalnej i naukowej państwa. Wykaz publikacji M.Gogacza obejmuje prawie 1000 pozycji.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0517-0781>

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-9495>

Stanisław Janeczek – ks. prof. dr hab. Profesor Wydziału Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Swoje badania koncentruje przede wszystkim na historii filozofii nowożytnej, zwłaszcza wieku XVII i XVIII, historii filozofii polskiej XVIII i XX w. i historii oświaty. Zajmuje się też dziejami filozofii w środowisku KUL oraz redaguje monumentalną serię wydawniczą pt. *Dydaktyka Filozofii*.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3458-8634>

Krzysztof Kalka – dr hab. prof. nadzwyczajny Państwowej Uczelni Stanisława Staszica w Pile. Zajmuje się badaniami dotyczącymi wzajemnych relacji wykształcenia i wychowania. Autor wielu publikacji z zakresu filozofii średniowiecznej, teologii, antropologii, etyki, etyki zawodowej. Interesuje się problematyką sprawności moralnych, etyką zawodową, relacjami. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza.

Marcin Karas – prof. dr hab., historyk filozofii - pracuje w Zakładzie Filozofii Polskiej Instytutu Filozofii UJ. Prowadzi badania z historii idei i z filozofii średniowiecznej, jest autorem ponad 180 publikacji. Ostatnio zajmuje się głównie kosmologią wczesnonowożytną i filozofią dziejów. Opublikował m.in. książki: *Koncepcja czasu w pismach Williama Ockhama* (Kraków 2003), *Natura i struktura wszechświata w kosmologii św. Tomasza z Akwinu* (Kraków 2007), a także prace: *Z dziejów Kościoła. Ciągłość i zmiana w Kościele rzymskokatolickim w XIX i XX wieku* (Sandomierz 2008), *Integryzm Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X* (Kraków 2008), czy też *Historiozofia Teilharda de Chardin wobec tradycyjnej myśli chrześcijańskiej* (Kraków 2012), liczne artykuły (45) oraz przekłady (43).

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2288-9512>

Marian Kowalski – absolwent germanistyki w Instytucie Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Tam również kontynuuje studia jako doktorant. W kręgu jego zainteresowań badawczych są zagadnienia z pogranicza lingwistyki i filozofii, zwłaszcza z filozofii św. Tomasza z Akwinu. Podejmował studia porównawcze metafizyki Tomasza z fenomenologią Edyty Stein.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3783-256X>

Marian Kryk – absolwent Wydziału Prawa i Administracji UMCS oraz Wydziału Filozofii KUL Jana Pawła II na kierunku Retoryka Stosowana. Doktorant na Wydziale Filozofii w Katedrze Filozofii Kultury i Sztuki KUL Jana Pawła II. Przygotowuje rozprawę pod kierunkiem prof. dra. hab. Piotra Jaroszyńskiego dotyczącą personalistycznej koncepcji kultury w ujęciu o. Jacka Woronieckiego. Interesuje się myślą o. J. Woronieckiego, metafizyką i antropologią filozoficzną.

Andrzej T. Kubanowski – doktor nauk teologicznych, specjalista z zakresu teologii moralnej i bioetyki, nauczyciel akademicki na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu, zawodowy copywriter. Członek Stowarzyszenia Teologów Moralistów, Polskiego Towarzystwa Teologicznego, Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego i Pracowni Tomizmu Biblijnego UMK. Autor kilkunastu artykułów z zakresu teologii moralnej Tomasza z Akwinu i chrystianologii moralnej. Do jego zainteresowań badawczych należą tomizm biblijny, średniowieczna etyka i teologia moralna, antropologia teologiczna i filozoficzna, antropologiczne podstawy bioetyki.

Dawid Lipski – dr, stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał w 2014 r. na podstawie rozprawy *Spór między Tomaszem z Akwinu i Janem Peckhamem o jedność formy substancjalnej w człowieku. Źródła i konsekwencje*. Stypendysta Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (Liechtenstein), Fundacji Lanckorońskich z Brzezia (Londyn) oraz Deutscher Akademischer Austausch Dienst (Kolonja). Redaktor w czasopiśmie „Pro Fide, Rege et Lege”, oraz w „Roczniku Tomistycznym”. Adiunkt w Wyższej Szkole Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2136-0622>

Maciej Nowak – urodzony 24 kwietnia 1997 roku, ukończył II Liceum Ogólnokształcące imienia Stefana Żeromskiego w Tomaszowie Mazowieckim. W 2016 roku rozpoczął studia na Politechnice Warszawskiej na kierunku Elektrotechnika. Później postanowił zrealizować swoje zainteresowania i został studentem filozofii na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Interesuje się filozofią analityczną, historią filozofii i muzyką.

Ewa Agnieszka Pichola – mgr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Obecnie doktorantka, kontynuuje badania w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przygotowuje rozprawę, w której analizuje dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w pismach niemieckiego fenomenologa. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a dokładnie filozoficznych podstaw koncepcji psychologicznych i antropologicznych aspektów prawdy. Publikuje, uczestniczy w konferencjach, tłumaczy w j. angielskim.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6078-7384>

Magdalena Płotka – dr hab, prof. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Kierownik (p/o) Katedry Historii Filozofii Polskiej. Z-ca redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego. Zainteresowania naukowe skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013) oraz *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI* (Warszawa 2016). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-2178>

Marek Prokop – dr, historyk filozofii, bibliotekoznawca, arabista. Studiował historię filozofii w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w latach 1969-1974, zakończone magisterium u prof. M. Gogacza. Doktoryzował się ze średniowiecznej filozofii arabskiej u prof. M.-T. d'Alverny na Uniwersytecie w Poitiers w 1978 roku. Po doktoracie kierował działem rękopisów Biblioteki Polskiej w Paryżu (do 1991). Od 1995 r. jest pracownikiem naukowym Zakładu Biografistyki Polonijnej PUNO. W 2009 r. opublikował zbeletryzowaną opowieść o filozofii, zbudowaną na kanwie podróży do różnych krajów, kultur i środowisk, zatytułowaną *Podróże z Awicenną*.

Peter Redpath – jest rektorem Adler-Aquinas Institute; jest również dyrektorem Aquinas School of Leadership, kierownikiem studiów tomistycznych w Holy Apostles College and Seminary (USA); a także aktywnym badaczem na Uniwersytecie Abat Oliba w Barcelonie (Hiszpanii).

Kacper K. Sakowicz – doktorant na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (KUL). Stypendysta Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2015/2016), Laureat Złotej Nagrody im. Prof. Mieczysława Gogacza za pracę magisterską oraz laureat programu stypendialnego im. Prof. Stefana Swieżawskiego. Jego zainteresowania filozoficzne ogniskują się wokół metafizyki i filozofii społecznej. Jest uczniem księdza Profesora Andrzeja Maryniarczyka.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4721-3762>

Marcin Sieńkowski – kapłan diecezji łękiej, doktor nauk humanistycznych w zakresie filozofii, prefekt i wykładowca przedmiotów filozoficznych w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Łękiej, interesuje się metafizyką, filozofią religii, relacją wiara-rozum i problematyką powołania, jest uczniem prof. dra hab. Piotra Jaroszyńskiego i absolwentem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0679-5006>

Marcin Trepczyński – dr, adiunkt w Zakładzie Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Instytutu Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego, członek zespołu dr Magdaleny Bieniak przygotowującego edycje krytyczne *Quaestiones Theologiae* Stefana Langtona i studia dot. twórczości tego myśliciela (<http://langton.uw.edu.pl>). Autor publikacji m.in. z zakresu XII- i XIII-wiecznej filozofii, logiki i teologii, w tym książki *Ścieżki myślenia Alberta Wielkiego i Tomasza z Akwinu*, a także edukacji filozoficznej. Od 2019 r.

redaktor naczelny Edukacji Filozoficznej. Uczeń prof. Mieczysława Boczara i dr. Adama Górniaka.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0612-2597>

Jerzy Tupikowski – ks. dr hab., profesor Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. Badania naukowe koncentruje na metafizyce, zwłaszcza w jej nurcie klasycznym (realistycznym) oraz na teologii naturalnej. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1086-5000>

Marcin Worek – absolwent studiów filozoficznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Współpracownik katolickiego czasopisma dla młodych „Adeste”, autor artykułów dotyczących problematyki filozoficznej, antropologicznej i teologicznej. Reprezentant lubelskiego oddziału fundacji „Deo et Patriae” im. o. prof. Mieczysława A. Krąpca. Swoje zainteresowania naukowe skupia wokół realizmu filozoficznego, tomizmu, zagadnień metafizycznych i metaprzmiotowych.

Michał Zembrzuski – dr, asystent w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pracę doktorską poświęcił tematyce zmysłów wewnętrznych w koncepcji św. Tomasza z Akwinu. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował autorską monografię zatytułowaną: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*. Najnowsza jego publikacja to: *Filozofia intelektu. Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego*, „Liberi libri”, Warszawa 2019, stron 404.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4647-479X>